

Archeologisch Inventarisatie Berkelwijk Leusden. Een bureauonderzoek bij de basisscholen 't Ronde, De Heerd en De Holm te Leusden.

Administratieve gegevens

Auteur: S. Beumer MA (met bijdrage van I. De Rooze MA)

Versie: 1.0

Datum: 21-11-2017

Projectcode: BER'17

Opdrachtgever: Mr. D. Rüter, Gemeente Leusden, Afdeling Beleid.

Bevoegde overheid: Gemeente Leusden

Contactpersoon bevoegde overheid: Mevr. R. van der Borg

Beheer en plaats van documentatie: Centrum voor Archeologie, Amersfoort

Landelijk registratienummer ARCHIS: 4584636100

Locatie (gemeente, plaats): Leusden

Adres / Toponiem: Berkelwijk; Basisscholen 't Ronde (Uilenhoeve 39), De Heerd (Berkelwijk 33, 35, 37) en De Holm (Lingewijk 13 en Agnietenhove 51a)

Coördinaten:

XY – coördinaten	Noordwest	158.143	460.217
plangebied	Noordoost	158.651	460.111
	Zuidoost	158.656	459.927
	Zuidwest	158.142	460.125
XY – coördinaten 't Ronde	Centrum	158.168	460.177
XY – coördinaten De Heerd	Centrum	158.294	460.130
XY – coördinaten De Holm	Centrum	158.608	460.074
XY – coördinaten Dependance De Holm	Centrum	158.633	459.966

Kadastrale gegevens: F5152, F5671, F6815, F7463, F7480, F7558, F7687

Kaartblad: 32D volgens de Topografische Kaart 1:25:000

Autorisatie: Drs M. Verhamme (namens CAR)

Samenvatting

De Gemeente Leusden gaat samen met de Stichting Voila en de Vereniging voor Montessori Onderwijs Leusden nieuwe huisvesting voor drie basisscholen en woningbouw realiseren. Daarvoor worden drie schoolgebouwen gesloopt. Voor deze plannen is een bestemmingsplanwijziging nodig. De exacte omvang van de nieuwbouw is nog niet bekend. In het kader van deze wijziging moet in kaart worden gebracht of op de locaties van de drie scholen behoudenswaardige archeologische resten aanwezig kunnen zijn, die door de bodemingrepen gevaar lopen.

Tijdens deze archeologische inventarisatie wordt aan de hand van beschikbare en nieuwe informatie over de geomorfologie, bodemkunde, cultuurhistorie en archeologie bepaald of er sprake is (of kan zijn) van archeologische resten die door de bodemingrepen worden bedreigd. Daarmee wordt de vraag beantwoord wat de archeologische verwachting binnen het plangebied is.

Op de archeologische verwachtings- en beleidskaart van de gemeente Leusden uit 2011 ligt het plangebied in een zone met een lage en een middelhoge archeologische verwachting.

Het plangebied lijkt volgens zowel de geomorfologische als de bodemkaart relatief laag te liggen en in het verleden erg nat te zijn geweest waardoor onder andere veenvorming kon optreden. Meer naar het oosten begint een lage dekzandrug die wat hoger en droger was. Landschappelijk gezien lijkt het meer voor de hand dat er archeologische resten in het oosten van het plangebied zullen worden aangetroffen. Op historische gronden is het mogelijk dat in het plangebied bewoningsresten aanwezig zijn vanaf ongeveer het midden van de 12de eeuw, wanneer het gebied wordt ontgonnen. Grootschalige bebouwing wordt niet verwacht binnen het plangebied. Wel zouden resten kunnen worden aangetroffen van gebouwen met een opslagfunctie zoals schuren of spiekers. Het is bovendien mogelijk resten uit de Tweede Wereldoorlog aan te treffen. Het gaat dan om kleine losse vondsten die met stellingen en een veldhospitaal te maken hebben. Op basis van de archeologische gegevens is er een lage tot middelhoge verwachting op het aantreffen van resten van jagers-verzamelaars (middelhoog in het oosten) en boeren. In de directe omgeving zijn geen vindplaatsen bekend die aansluiten op deze verwachting.

Ter plaatse van de drie schoolgebouwen is de ondergrond tot minimaal 80-90cm afgegraven. Om de uitspraken over de bodemopbouw te verfijnen en de landschapsgenese te bepalen is een aantal bodemkundige boringen uitgevoerd. Daaruit blijkt dat ook buiten de schoolgebouwen de ondergrond tot in het dekzand is afgegraven en weer is aangevuld met schoon zand. Aan de westkant is dit minder het geval, maar is de ondergrond te nat om geschikt te zijn voor bewoning.

Op grond van deze resultaten wordt geadviseerd om het plangebied geheel vrij te geven voor de voorgenoemde ontwikkeling.

Inhoudsopgave

Genereren tijdens opmaak (Timo)

Aanleiding

De gemeente Leusden gaat samen met de Stichting Voila en de Vereniging voor Montessori Onderwijs Leusden nieuwe huisvesting realiseren waarin drie basisscholen ('t Ronde, de Heerd en de Holm) een plek krijgen. Deze nieuwe huisvesting, het IKC Berkelwijk, zal op de locatie van de huidige basisschool De Heerd komen. Op de vrijkomende locaties van de overige twee basisscholen is plaats voor woningbouw. Voor deze plannen is een bestemmingsplanwijziging nodig. De exacte omvang van de nieuwbouw is nog niet bekend. In het kader van deze wijziging moet in kaart worden gebracht of op de locaties van de drie scholen behoudenswaardige archeologische resten aanwezig kunnen zijn, die door de bodemingrepen gevaar lopen.

Vraag- en doelstelling

Het doel van dit bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde, archeologische verwachting binnen het plangebied. Er wordt aan de hand van beschikbare en nieuwe informatie over de geomorfologie, bodemkunde, cultuurhistorie en archeologie bepaald of er sprake is (of kan zijn) van archeologische resten die door de bodemingrepen worden bedreigd.

Om de uitspraken over de bodemopbouw te verfijnen en de landschapsgenese te bepalen is tevens een aantal bodemkundige boringen uitgevoerd.

De hoofdvraag die in dit bureauonderzoek wordt beantwoord is: Wat is de archeologische verwachting binnen het plangebied op basis van de landschappelijke, (bouw)historische en archeologische kenmerken?

Daaruit vloeit de vraag welke vragen uit de Lokale Onderzoeks Agenda van de Gemeente Leusden in potentie kunnen worden beantwoord na archeologisch onderzoek binnen het plangebied?¹

Op basis van de resultaten van de archeologische inventarisatie wordt een advies opgesteld in het kader van de cyclus van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ). Op basis van dit advies neemt het bevoegd gezag (Gemeente Leusden) een beslissing in het kader van de vergunningverlening of planprocedure. Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform protocol 4002 van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.0 (KNA 4.0). Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd conform protocol 4003 van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 4.0 (KNA 4.0).

Consequenties toekomstig gebruik

De drie huidige basisscholen 't Ronde, De Heerd en De Holm worden gesloopt. Daarvoor in de plaats komt op de locatie van De Heerd een nieuw gebouw waarin de drie basisscholen worden gehuisvest. Ter plaatse van de scholen 't Ronde en De Holm (inclusief dependance) worden woningen gebouwd. Zowel de plannen voor het nieuwe schoolgebouw als voor de woningen zijn nog niet concreet. De afmetingen van de nieuwbouw inclusief informatie over funderingen of eventuele kelders is nog niet bekend.

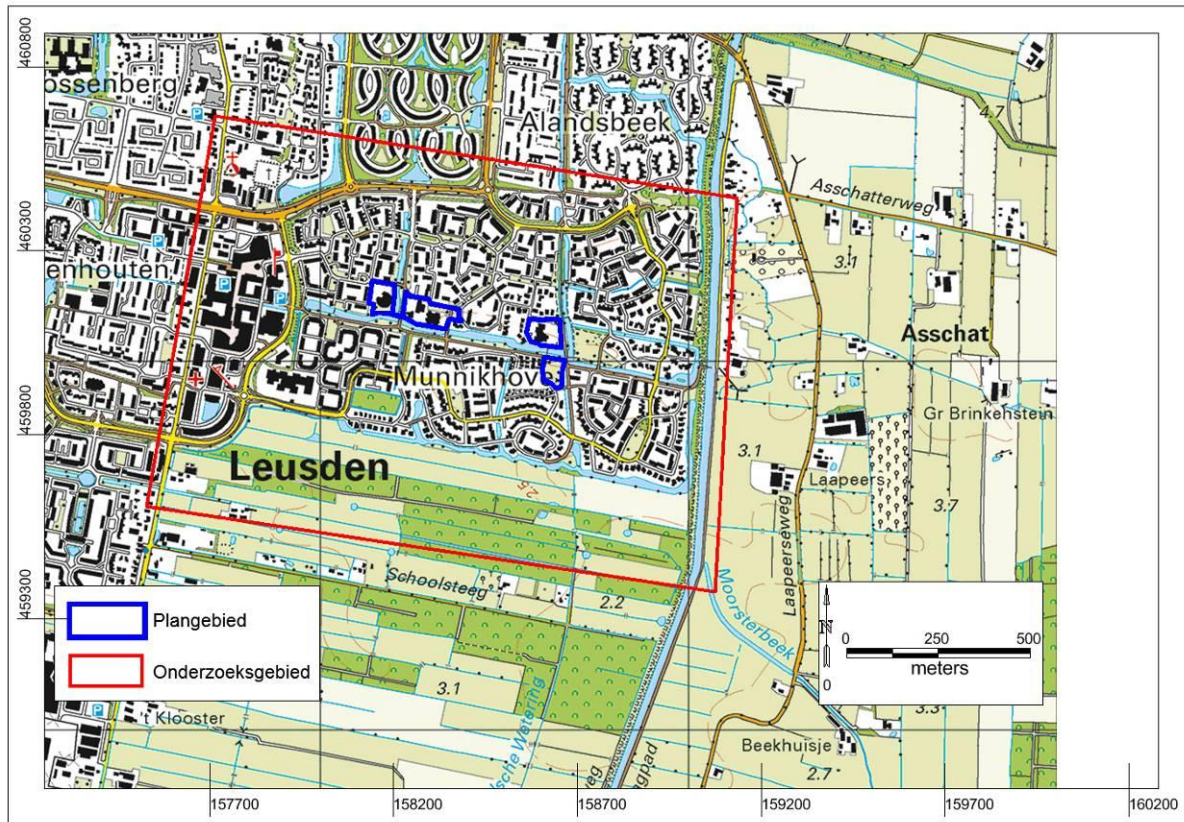
Huidige situatie

De drie basisscholen liggen in het midden van de bebouwde kom van Leusden. Montessorischool 't Ronde ligt aan Uilenhoeve 39. Het is een rond gebouw met daaromheen een speelplein en groen. De oppervlakte van de school en het plein is samen ongeveer 5000m². Openbare basisschool De Heerd ligt aan Berkelwijk 33. Eromheen is een speelplein met groen. Aan de westzijde staan nog twee kleinere gebouwen (nummer 35 en 37). De gezamenlijke oppervlakte is circa 10.000m². Protestants-Christelijke basisschool De Holm ligt aan de Lingewijk 13. Ook om deze school ligt een speelplein en groen. De oppervlakte van plein en gebouw samen is ongeveer 5000m². Deze school heeft ten zuiden aan de Agnietenhove 51a een dependance die ook wordt gesloopt en bij de woningbouwplannen wordt betrokken. Om de dependance ligt een grasveld die samen met het gebouw ongeveer 3500m² is. Aan de zuidkant van de drie scholen en noordkant van de dependance ligt een sloot.

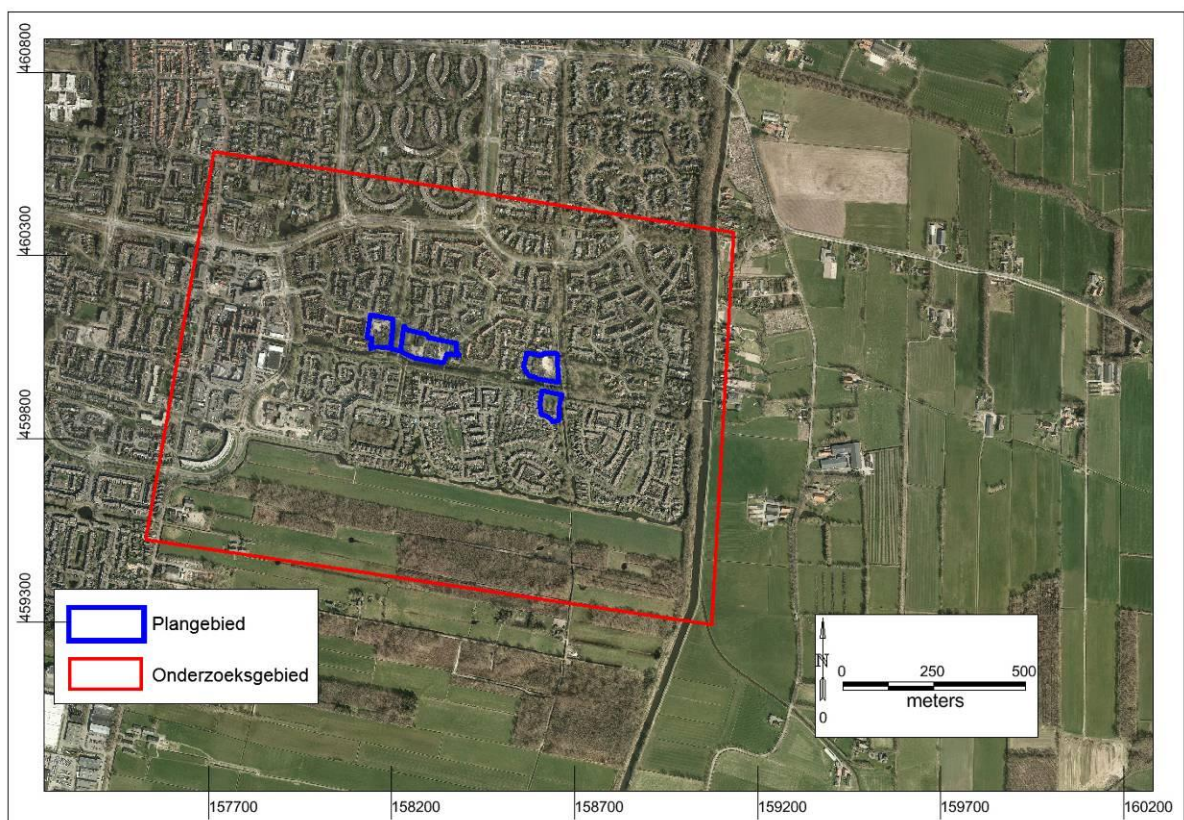
---

¹ Dit geldt met name tijdens een proefsleuvenonderzoek of opgraving; Beumer 2017.

De drie scholen met daarbij de pleinen en het groen inclusief de dependance en het grasland vormen het plangebied. Om een goede landschappelijke, (bouw)historische en archeologische inventarisatie te maken is het nodig gegevens te verzamelen van een ruimer gebied. Het onderzoeksgebied beslaat daarom het gebied dat binnen een straal van circa 500m rondom het plangebied ligt.

Uitsnede van de topografische kaart met daarop het plan- en onderzoeksgebied.

Uitsnede van de luchtfoto met daarop het plan- en onderzoeksgebied.

Beleidskader

Rijksbeleid

In 1992 ondertekende Nederland het Europese verdrag inzake de bescherming van het archeologische erfgoed - ook wel het Verdrag van Malta (of Valletta).² Sindsdien is het rijksbeleid dat archeologische waarden volwaardig meetellen in beslissingen over de ruimtelijke inrichting. In de 'archeologische monumentenzorg' (AMZ) is behoud *in situ* het streven; om het bodemarchief voor het nageslacht te bewaren en ook in de toekomst nog te kunnen raadplegen, wordt geprobeerd de meest waardevolle en representatieve resten van het verleden zo goed mogelijk te behouden, te ontzien en te beheren; alleen wanneer het niet anders kan, mag een vindplaats worden opgegraven.

Per 1 juli 2016 is de Erfgoedwet in werking getreden. De wet is in de plaats van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) uit 2007 en de Monumentenwet uit 1988 gekomen. De Wamz was een wijzigingswet en regelde globaal genomen drie aspecten van de archeologische monumentenzorg: de financiering, de bestuurlijke besluitvorming en de archeologische uitvoering. Samen met de in 2019 in te voeren Omgevingswet maakt de Erfgoedwet een integrale bescherming van het Nederlandse cultureel erfgoed mogelijk. In de Omgevingswet worden alle onderdelen rond de omgang met cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving samen gebracht. Tot de invoering van deze wet zullen alle over te nemen delen van de Monumentenwet uit 1988 van kracht blijven. Ze zijn opgenomen in het overgangsrecht in de Erfgoedwet.

Het Rijk heeft middels de Monumentenwet 1988 bepaald dat archeologisch onderzoek verplicht is bij een grondroerende activiteit met een oppervlakte van 100m² of meer. De wet biedt gemeenten beleidsvrijheid om haar eigen afweging te maken voor wat betreft de oppervlakte als ook voor wat betreft de diepte van de grondroerende activiteit in relatie tot de verplichting van een archeologisch vooronderzoek. Deze bepaling wordt in de toekomstige Omgevingswet overgenomen.

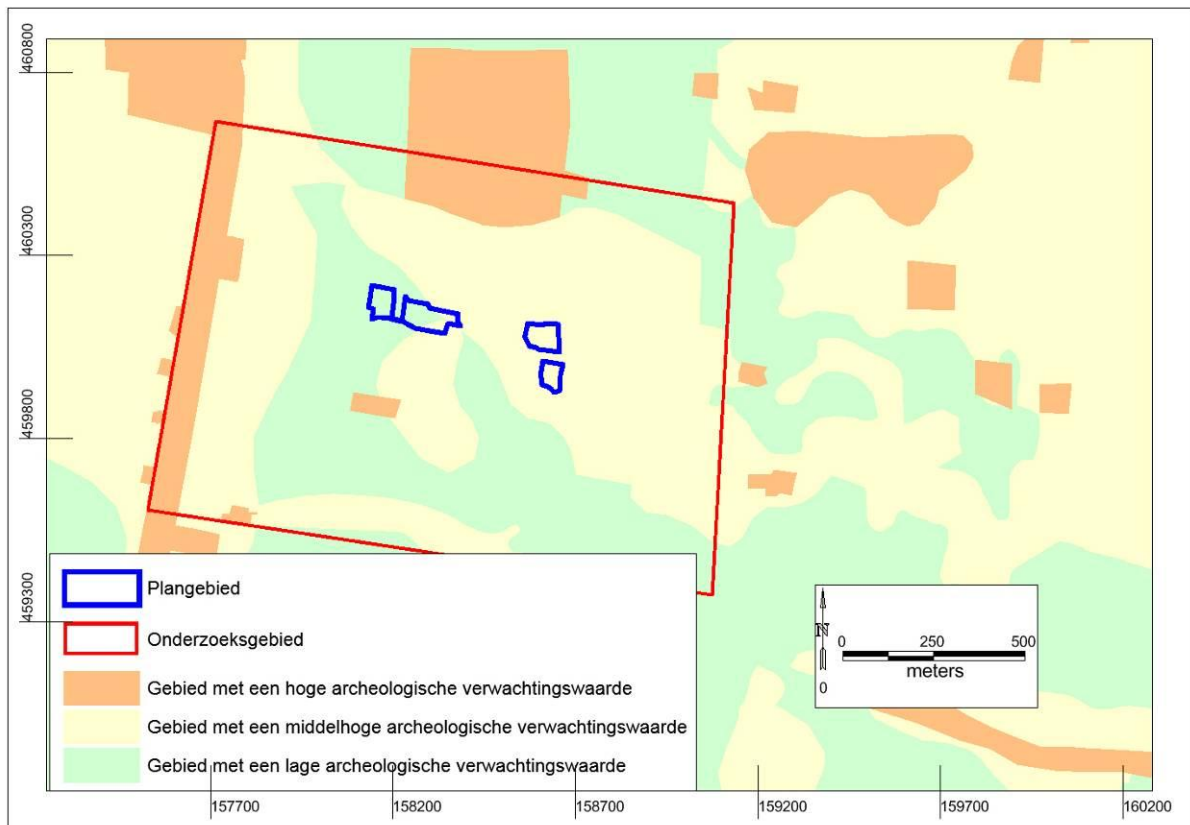
Gemeentelijke beleid

In Nederland speelt het grootste deel van de ruimtelijke ontwikkeling zich af op gemeentelijk niveau. Daarom is er voor gekozen om gemeenten verantwoordelijk te maken voor de uitvoering van het rijksbeleid en het Verdrag van Malta. Deze verantwoordelijkheid is in 2007 vastgelegd in de Wamz. De Gemeente wordt geacht om in alle ruimtelijke besluitvormingsprocessen het archeologische belang mee te wegen. Om de gemeentelijke rol als beslissend bestuursorgaan adequaat te kunnen vervullen is een gemeentelijk archeologiebeleid met een eigen (inhoudelijk en bestuurlijk) afwegingskader noodzakelijk. Het gemeentelijke archeologiebeleid komt tot uitdrukking in de archeologische beleidskaart. Hierop staat per verschillende (verwachtings)waardezone aangegeven welke eisen de Gemeente in het kader van de Archeologische Monumentenzorg stelt.

Volgens de archeologische verwachtings- en beleidskaart van de gemeente Leusden uit 2011 ligt het plangebied in een zone met een middelhoge en een lage archeologische verwachting. Dat betekent dat in een gebied met een lage verwachting plangebieden groter dan 10.000m² waarbinnen bodemingrepen dieper dan 30cm minus het maaiveld plaatsvinden een archeologisch onderzoek nodig is. In gebieden met een middelhoge verwachting ligt die ondergrens op 500m².

---

² Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed (herzien), Valletta, 16-01-1992.

Uitsnede uit de archeologische verwachtings- en beleidskaart Leusden 2011 (d'Hollosy 2011) met daarop het plan- en onderzoeksgebied.

Historische situatie

Ontginning	Hamersveld (vanaf tweede helft 12 ^{de} eeuw)
Oudste vermelding	1436 (pachtbrief kapittel Oudmunster Utrecht)
Kadastrale minuutplan 1832	Bouw- en weiland
Topografische kaart circa 1900	Bouw- en weiland

De oudste vondst uit Leusden dateert uit het Midden-Paleolithicum, ongeveer 40.000 tot 35.000 jaar geleden.³ Het gaat om een bladspits van de Mauern-cultuur die is gevonden op de Leusderheide. Uit het Mesolithicum zijn in de omgeving verschillende kleine, tijdelijke kampementen gevonden van jagers-verzamelaars.⁴ Deze lagen vooral op de (flanken van de) dekzandruggen en het stuwwalgebied bij de Leusderheide. Bewoningssporen uit het Neolithicum zijn schaars, maar uit deze periode zijn wel grafheuvels bekend. Deze liggen met name in het heidegebied aan de zuidoostkant van de gemeente Leusden. Een zelfde kan worden geconstateerd voor resten uit de Bronstijd. Graven in de vorm van grafheuvels en mogelijk urnenvelden zijn in het heidegebied gevonden, maar nederzettingssporen zijn nog niet veel aangetroffen.⁵ In De Schammer in het noordwesten van de gemeente Leusden zijn twee erven uit de Late Bronstijd gevonden.⁶ Nederzettingssporen uit de IJzertijd zijn beter bekend in de regio Leusden. Zowel bij De Schammer als bij de Leusderheide (Oud-Leusden) zijn verschillende boerderijen uit de Vroege, Midden- en Late IJzertijd gevonden. Net buiten de gemeentegrenzen bij het bedrijventerrein Wieken-Vinkenhoef in Amersfoort zijn ook vele erven uit deze periodes gevonden.⁷

Het lijkt erop dat gedurende de Romeinse tijd Leusden weer minder intensief werd bewoond. De enige vindplaats uit deze periode in Leusden is gevonden tijdens de aanleg van de A28 bij Oud-Leusden. Het gaat hier om een nederzetting en een wachttoren. Ook bij Wieken-Vinkenhoef zijn boerderijen aangetroffen die in de Romeinse Tijd kunnen worden gedateerd.⁸ Vlak bij de Romeinse nederzetting van Oud-Leusden is een Merovingisch grafveld en een nederzetting uit de Vroege en Volle Middeleeuwen gevonden. Deze nederzetting houdt waarschijnlijk verband met de eerste historische vermelding van Leusden. In 777 schenkt Karel de Grote de villa *Lisiduna* en het daarbij behorende boerderijen en land aan de bisschoppelijke Sint Maartenskerk in Utrecht.⁹ Dit deel van Leusden werd tot in de 12de eeuw bewoond. Door het intensieve gebruik van het droge heidegebied ontstonden er echter flinke zandverstuivingen en langzaam verschoof de bewoning zich naar het (noord)oosten en het (noord)westen. Meer naar het oosten lag vanaf het jaar 1000 een klooster, Hohorst. Dit klooster is door Bisschop Ansfried gesticht op een destijds geïsoleerde heuvel in een uitgestrekt moeras, de Heiligenberg. Vanuit dit klooster werd nieuw land ontgonnen. In 1050 werd het klooster verplaatst naar Utrecht (de Sint Paulusabdij) en werd het abdijcomplex op de Heiligenberg een proosdij met uithof.¹⁰

Al vanaf de Vroege Middeleeuwen werden op de hoger gelegen dekzandruggen en –koppen bossen ontgonnen. Zo ontstonden de eerste (geïsoleerde) boerderijen met blokverkavelingen. Resten daarvan zijn onder ander bij De Schammer gevonden.¹¹ Vanaf de 12de/13de eeuw gaf de bisschop de opdracht ook de lager gelegen gebieden te ontginnen in stroken. Zo ontstond het huidige cultuurlandschap met strook- en blokverkavelingen afgewisseld met dorpen, zoals Hamersveld, Leusbroek. De laatste ontginning in Leusdens grondgebied is Voskuilerbroek, die in de 14de eeuw werd ontgonnen. Lange tijd is het gemengde agrarische bedrijf gangbaar op de boerderijen van

³ Stapert e.a. 1993.

⁴ Beumer 2017, 12-13.

⁵ Idem, 13-14.

⁶ Hulst e.a. 2013.

⁷ Beumer 2017, 15-17.

⁸ Idem, 17-19.

⁹ Muller 1892, 12-14.

¹⁰ HUndertmark en Van Vliet 2010.

¹¹ Hulst e.a. 2013.

Leusden.¹² Vanaf de 17de eeuw komt een specifiek soort activiteit op: de tabaksteelt. Samen met Amersfoort werd Leusden één van de belangrijkste productiecentra. Dit duurde tot in de 19de eeuw. Agrarische kernen als Bavoort, Achterveld en Hamersveld groeide in deze periode langzaam. Pas in de loop van de 20ste eeuw is de landelijke bebouwing van Leusden uitgebreid met woonwijken, waarbij die van Hamersveld en Leusden-Zuid het meest tot ontwikkeling zijn gekomen.¹³

De Modderbeek heeft vanaf de 18de eeuw eveneens een strategische functie gehad. In Leusden en Amersfoort werd deze beek gebruikt als basis van de verdedigingslinie de Grebbelinie. Deze linie werd daadwerkelijk tijdens de Tweede Wereldoorlog gebruikt en is toen ingericht met bunkers en loopgraven.¹⁴

Plangebied en directe omgeving

De drie scholen liggen in een wijk die eind jaren '70, begin jaren '80 van de 20ste eeuw is gebouwd. De scholen zelf komen uit 1978 (De Heerd), 1979 ('t Ronde), 1981 (De Holm) en 1989 (gebouw dependance De Holm). Het ligt in de ontginning Hamersveld. Op een enkele boerderij na, is de woonwijk ook de eerste grootschalige bebouwing in deze ontginning. Op de oudste historische kaart van het gebied - de kadastrale minuutplan uit 1832 - is het plangebied in gebruik als gras- en bouwland afgewisseld met bosstroken.¹⁵ Het land is in bezit van Simon Huurderman, de eigenaar van boerderij Langebeek. Er is geen historische bebouwing bekend binnen het plangebied.

Ten westen van het plangebied ligt de Hamersveldseweg. Deze weg is de ontginningsas waaruit vanaf de tweede helft van de 12de eeuw de polder Hamersveld werd ontgonnen. Hamersveld werd samen met andere lager gelegen delen in de regio op initiatief van de bisschop van Utrecht geschikt gemaakt voor landbouw en bewoning. Op last van de St. Paulusabdij in Utrecht werd het gebied, begrensd door de Modderbeek in het noorden en de Moosterbeek in het oosten, in stroken van ongeveer 15 hectare verdeeld. Aan de zuidkant werd een kade met ernaast een sloot aangelegd (een zijdwende). De sloot zorgde ervoor dat het water uit het aangrenzende lage broekgebied werd afgewend. In het westelijke kant werd De Grift gegraven die het water naar het noorden afvoerde. Op iedere strook werd aan de kant van de Hamersveldseweg een boerderij gebouwd.¹⁶

Door de daling van het maaiveld als gevolg van de afwatering van het veen, was een tweede wetering aan de oostkant van de Hamersveldseweg nodig. Deze Hamersveldse wetering werd voor het eerst genoemd in 1440.¹⁷ Deze wetering vormt de oostelijke grens van het plangebied (het water dat langs het huidige Eempad loopt). De zuidkant van het plangebied loopt langs een oost-westelijke doorgaande route de Smoussesteeg of Jodensteeg, later Cohensteeg. Deze steeg is vernoemd naar Benjamin Cohen die veel grond in bezit had in dit gebied.

De rijke Joodse koopman Benjamin Cohen kocht in 1777 het landgoed de Busaert (Busert/Busaart) van het kapittel Oudmunster (St. Salvator) te Utrecht. Hij liet het inrichten als tabaksplantage en liet aan de westzijde van de Hamersveldseweg een nieuwe boerderij met tabaksschuur bouwen, boerderij 't Spul. Landgoed De Busaert werd voor het eerst bij naam genoemd in 1436 in een pachtbrief in de charters van Oudmunster. In 1664 werd een kaart opgemaakt door het klooster. Daaruit blijkt dat het grootste deel van de gronden uit bouwland bestond. Verder was in het landgoed, dat circa 40 hectare, groot is weiland, driesland (braakliggende grond) en bos te vinden. Bovendien waren ook enkele stukjes in gebruik als moestuin. De bijbehorende hofstede lag ter hoogte van Hamersveldseweg nummer 86. Uit akten tijdens de verkoop blijkt dat aan de westkant van het landgoed de Grift lag. De oostelijke grens werd gevormd door de Moosterbeek. De (latere) Cohensteeg was de noordelijke grens. Aan het begin van de 19de eeuw verkocht de erfgenamen van

---

¹² Beumer 2017, 21-21.

¹³ Idem, 22-24.

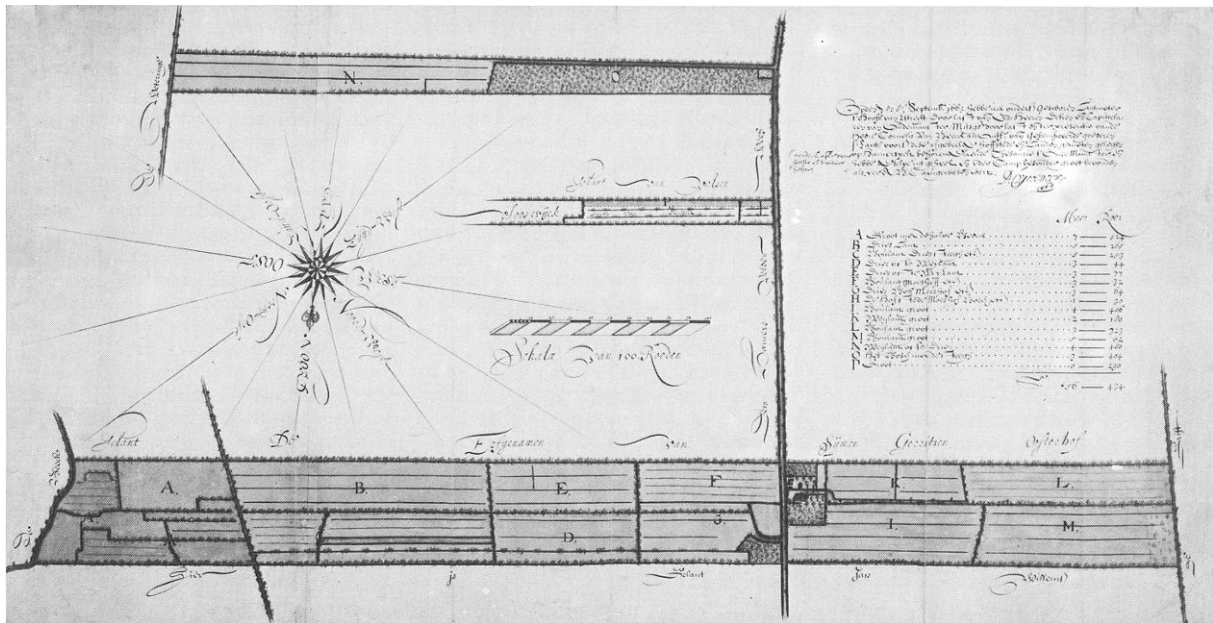
¹⁴ Blijdenstijn 2015, 101-113.

¹⁵ www.HisGIs.nl

¹⁶ Vervloet 2007, 21-28; Renes e.a. 1998, 32-35.

¹⁷ Zelders 1971, 24.

Benjamin Cohen het landgoed in delen. In een van de akten staat dat het gaat om 'zwaar en best tabaksland'.¹⁸

Kaart van landgoed de Busaert in Leusden. Dirk van Groenouw, 1664. Archief Utrecht.

Het plangebied lag dus net ten noorden van de Busaert in het land dat toebehoorde aan Boerderij Langebeek. Boerderij Langebeek is een van de oudste boerderijen uit de buurt en dateert vermoedelijk van rond 1100. Het lag in een meander van de Moosterbeek ter hoogte van de Cohensteeg. De landerijen van de boerderij lagen tussen de Moosterbeek en de Hamerveldseweg. Volgens een belastingregister uit 1536 was Langebeek een pachthoeve met ongeveer 7 morgens land (ongeveer 6 hectare) die voornamelijk in gebruik waren als akkerland, waarschijnlijk voor het verbouwen van granen als rogge, haver en boekweit. Later werd er veel tabak verbouwd.¹⁹

Na de aanleg van het Valleikanaal is deze boerderij verplaatst naar een plaats aan de zuidzijde van de Cohensteeg, op de hoek met de Hamersveldse Wetering.²⁰ Deze boerderij staat daarmee (nog steeds) direct ten oosten van de dependance van De Holm.

¹⁸ Van Hoorn en Van Kooij 1977.

¹⁹ Verduin 2001.

²⁰ Mededeling Wout van Kooij, Historische Kring Leusden.

Afbeelding # uitsnede van de topografische kaart uit circa 1900. Het plangebied ligt binnen de rode kaders.

Tijdens de mobilisatie voor de Tweede Wereldoorlog in 1939 heeft de Cohensteeg een belangrijke functie gehad voor de toevoer van de Grebbelinie.²¹ Direct ten westen van het plangebied was het commandocentrum gevestigd met daarbij een manschappenverblijf. Ten westen (langs de Hamersveldseweg) en oosten (langs de Grebbelinie) van het plangebied hebben verschillende stellingen gestaan, waaronder stellingen met zware mitrailleur en artillerie. Vanwege het hoge grondwaterpeil was het niet mogelijk om deze stellingen (half) ondergronds te bouwen. Er was daarom zand nodig. Voor de eerste stelling werd het zand te plekke uitgegraven. Later echter werd het zand uit Den Treek gehaald.²²

Ter plaatse van de dependance van basisschool De Holm heeft een hulpverbandpost gestaan, deze was circa 6 bij 12 meter groot. Deze post is aan het eind van de winter (1940) gebouwd en ook hier kwam het benodigde zand uit de directe omgeving.²³

Tijdens de bezetting zijn de stellingen, het commandopost en het veldhospitaal gesloopt. Het zand van de stellingen werd gebruikt om de gracht langs de Cohensteeg anderhalve meter smaller te maken.²⁴

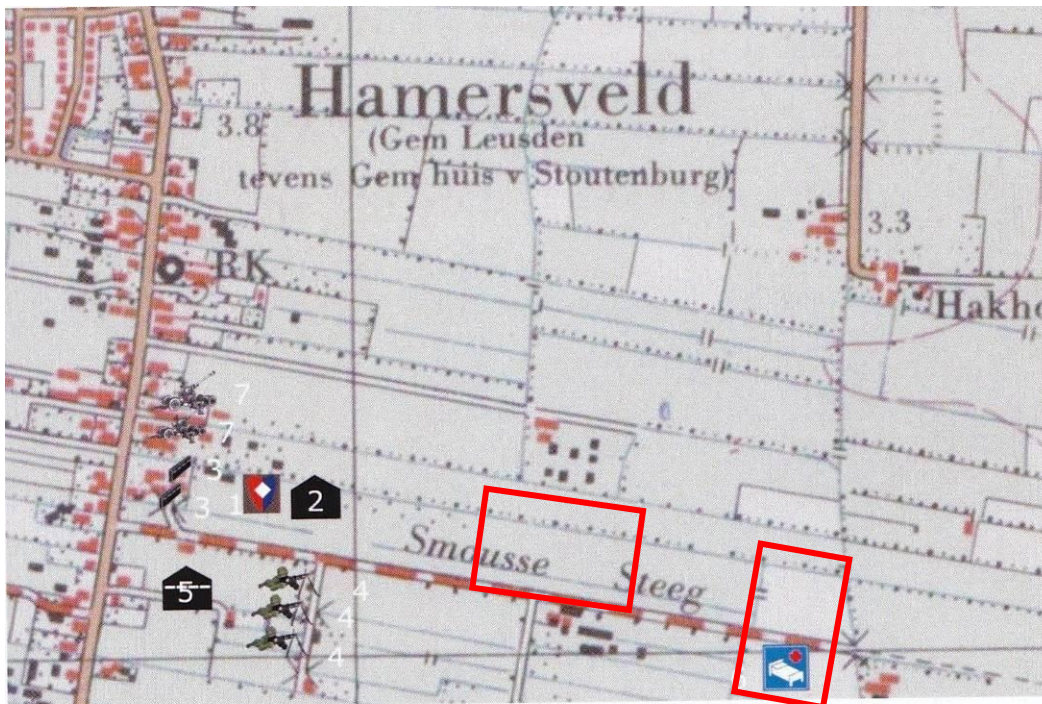
²¹ Huurderman 2011, 278.

²² Idem, 282, 284-285.

²³ Idem, 285.

²⁴ Idem, 292-293.

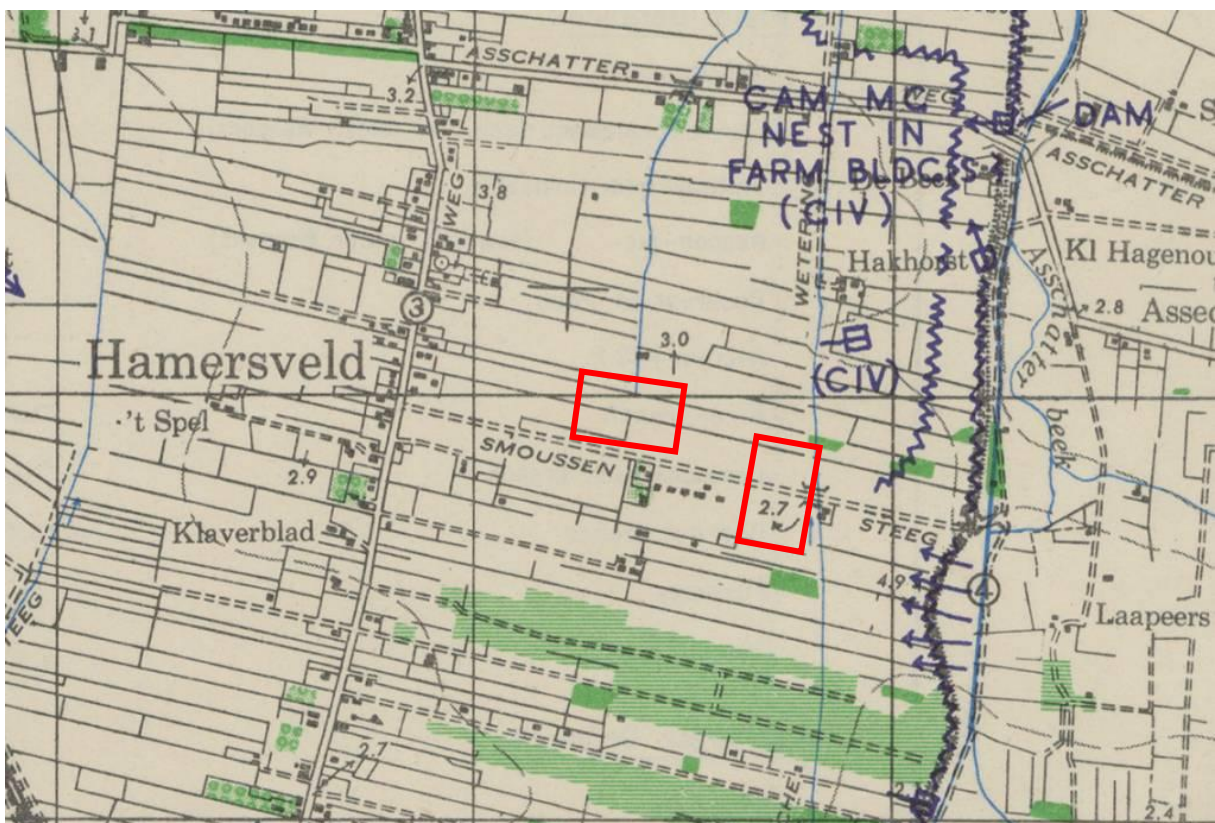

Beschrijving horende bij bovenstaande plattegrond

1. Commandopost 1.16R1 van daaruit gingen allemaal telefoondraden naar alle richtingen.
2. Manschappen verblijf zonder schietgaten.
3. Stellingen met schietgaten.
4. Zware mitrailleurs stelling.
5. Manschappen verblijf met schietgaten.
6. Noodhospitaal (vrij groot).
7. Stellingen voor artillerie van 2S-2-1-9RA.

Situatie tijdens WOII. Met dank aan Jose Huurderman. Binnen de rode kaders ligt het plangebied.

Uitsnede van de *Defence Overprint* kaartblad GSGS377 Amersfoort gemaakt door de geallieerden op 13 april 1945. Binnen de rode kaders het plangebied.

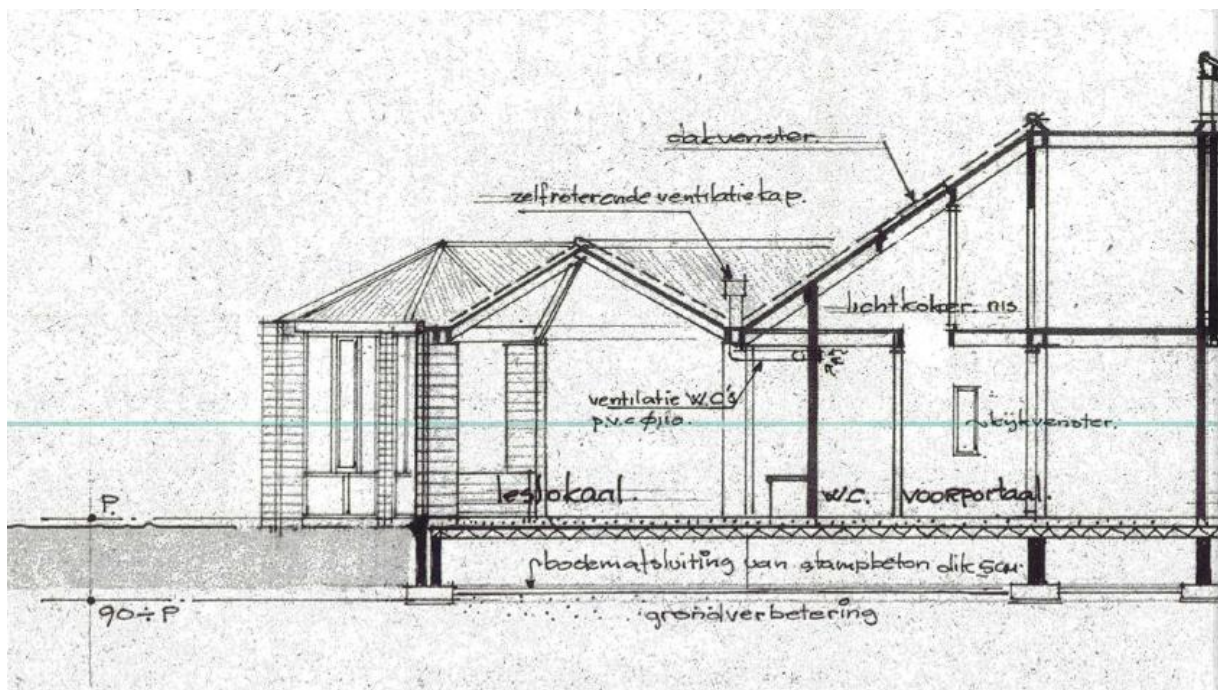
Analyse

Samengevat is het op historische gronden mogelijk dat in het plangebied bewoningsresten aanwezig zijn vanaf ongeveer het midden van de 12de eeuw, wanneer het gebied wordt ontgonnen. Een pachtbrief uit 1436 geeft aan dat het gebied net ten zuiden van het plangebied in gebruik is als bouwland, weiland, braakliggend land of bos. Het lijkt logisch dat dit ook het geval is binnen het plangebied. De kadastrale minuutplan uit 1832 geeft voor het plangebied een gebruik als bouw- en weiland aan. Het land is dan in bezit van Boerderij Langebeek. De boerderij zelf lag ten oosten van het plangebied. In de 17de eeuw werd het land ten zuiden van het plangebied gebruikt om onder ander tabak te verbouwen. Het is zeer goed mogelijk dat ook het plangebied als zodanig in gebruik was. Grootschalige bebouwing wordt niet verwacht binnen het plangebied. Wel zouden resten kunnen worden aangetroffen van gebouwen met een opslagfunctie zoals schuren of spiekers. Het is bovendien mogelijk resten uit de Tweede Wereldoorlog aan te treffen. Het gaat dan om kleine losse vondsten die met de stellingen in de buurt en het veldhospitaal in het zuiden van het plangebied te maken hebben.

Mogelijke verstoringen

Van de drie scholen zijn bouwtekeningen beschikbaar, zowel van de bouw van de schoolgebouwen als van de verschillende uitbouwen. Uit de bouwtekeningen blijkt dat basisschool 't Ronde en De Heerd beide tot circa 80-90 cm zijn gefundeerd op funderingsbalken op een betonnen vloer (waardoor kruipruimte is ontstaan). Ook heeft er grondverbetering plaatsgevonden. Bij basisschool de Heerd lopen de funderingsbalken door tot 121cm onder het maaiveld. Het maaiveld van de twee scholen is niet verhoogd of verlaagd vergeleken met de omgeving. De tekeningen van basisschool De Holm geeft helaas geen dieptes weer. Toch lijkt ook daar het gebouw op dezelfde wijze gefundeerd als bij de beide andere scholen. Er kan dan ook worden geconcludeerd dat de bodem onder de huidige bebouwing tot op een diepte van circa 90 cm onder het maaiveld is verstoord. Er is geen informatie beschikbaar over de dependance van basisschool De Holm.

Afbeelding #. Uitsnede van de bouwtekening uit 1978 van basisschool 't Ronde. (bron: Archief Gemeente Leusden).

Aardwetenschappelijke situatie

Geomorfologie	2M14, 3K14
Bodem	Vz/zWz/vWz/pZg23
Watertrap	GWT-II
Maaiveldhoogte	2,7m - 3,0m +NAP

Leusden ligt op de overgang van het Midden-Nederlandse stuwwallandschap in het zuidwesten naar het dekzandlandschap in het noordoosten. Aan de basis van de huidige landschappelijke kenmerken van Leusden liggen geologische processen gedurende het Midden- en het Laat-Pleistoceen (500.000 tot 11.500 jaar geleden).

De stuwwal, beter bekend als de Utrechtse Heuvelrug, is tijdens de ijstijden van het Midden- en het Laat-Pleistoceen ontstaan. Met name de ijsstuwing tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (238.000 tot 128.000 jaar geleden) heeft de Utrechtse Heuvelrug gevormd.²⁵ De stuwwal bestaat uit gestuwd, grofzandige pleistocene rivierafzettingen afkomstig van de voorlopers van de huidige Rijn en, in mindere mate, de Maas. Op de plek van de Gelderse Vallei bevond zich een landtong die de grond aan weerszijden omhoog stuwde. De gestuwde afzettingen worden tot het Laagpakket van Gieten, Formatie van Drente gerekend.²⁶ Al aan het eind van het Saalien zijn de stuwwallen sterk geërodeerd door smeltwater van het gletsjerijs. Het smeltwater veroorzaakte brede, trechtervormige dalen met aan de bodem grote daluitspoelingswaaiers. Hier lag een grote hoeveelheid door het water meegenomen zand en grind die als afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Schaarsbergen, Formatie van Drente.²⁷

Aan het eind van het Pleistoceen, in de laatste ijstijd ofwel Weichselien (116.000-11.500 jaar geleden) ontstond aan de voet van de stuwwal een reliëfrijk landschap door de aanwezigheid van sneeuwsmeltwater rivieren en daluitspoelingswaaiers. In diezelfde periode verplaatsten poolwinden enorme hoeveelheden zand, waarmee het bekken (de Gelderse Vallei) vol stoof. Het is in opeenvolgende stuiffasen als een dikke, vlakke deken afgezet. In dit dekzand is door de wind reliëf aangebracht in de vorm van lange, parabole duinen (dekzandruggen) en laagten. Zo werd achtereenvolgens in het landschap het oude en het jonge dekzand afgezet, wat het dekzandlandschap ten noorden en oosten van de stuwwal heeft gevormd (Laagpakket van Kootwijk/Formatie van Bortel).²⁸ Diverse beken hebben tussen de ruggen beekdalen van hooguit enkele meters diep gevormd en daarin wat beekleem afgezet. Stijgende temperaturen na de laatste ijstijd zorgden voor een stijging van het grondwater waardoor in de loop van de tijd uitgestrekte hoogvenen zijn ontstaan en de beeksystemen verder vertakt raakten.

In het Holoceen (14.100 jaar geleden tot heden) was in deze streek voor het eerst uitgebreide begroeiing te zien was. In eerste instantie bestond de begroeiing uit typische toendravegetatie. Vanaf het *Boreaal* (9000 - 8000 jaar geleden) ontwikkelde zich de eerste warmteminnende boomsoorten gevolgd door eik en andere loofboomsoorten.²⁹ In het Vroeg-Holoceen waren in de Gelderse Vallei nog maar weinig beken actief. Water vloede niet meer weg uit het gebied. De combinatie van goed doorlatende zandbodems, kweldruk vanuit de omliggende heuvels, een langzame toename van neerslag en een vlak bekkengebied zorgde voor snel stijgende grondwaterspiegels. Daarbij was er eveneens sprake van een zeespiegelstijging.³⁰ Deze verslechterde waterhuishouding leidde tot vernatting en veengroei. Omstreeks 2900 voor Chr. bestond het gehele (latere) Zuiderzeegebied uit één groot veenmoeras. De slechte drainage van oppervlaktewater door dit veengebied naar de kust zorgde voor ophoping van bodemwater in de achterliggende Eemvallei,

²⁵ Berendsen 2004.

²⁶ Mulder e.a. 2003.

²⁷ Mulder e.a. 2003.

²⁸ Mulder e.a. 2003.

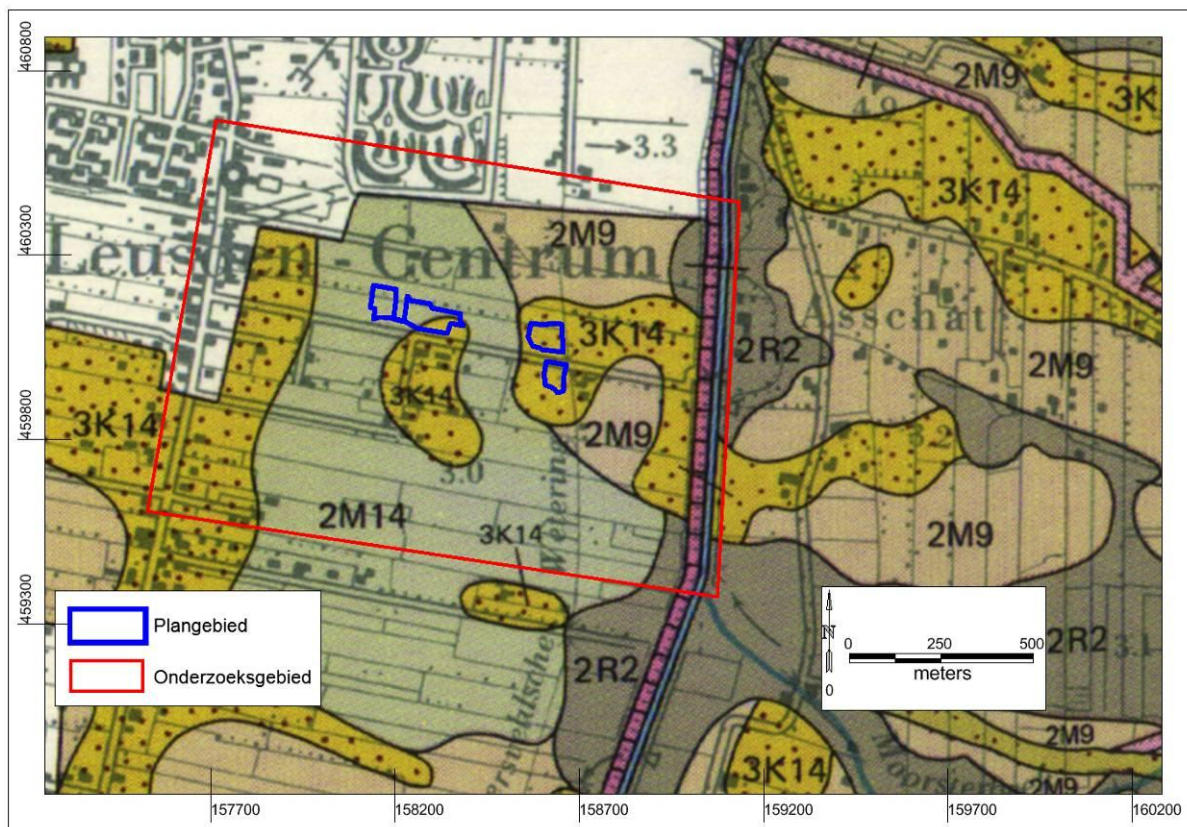
²⁹ Jungerius et. al. 1973.

³⁰ Scholte Lubberink e.a. 2015, 24.

waardoor de veenvorming werd versterkt. Deze situatie duurde voort tot circa 1850 voor Chr.³¹ Pas tijdens de eerste ontginningen in de 12de eeuw verdween het veen uit het landschap in Leusden.

Geomorfologie en hoogte

Volgens de geomorfologische kaart uit 1977 ligt het plangebied op de overgang van een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (west; 2M14 vervlakt door veen of verspoelingsmateriaal) naar een lage dekzandrug (oost; 3K14).³² De kaart uit 2008 geeft aan dat het gehele plangebied in een gebied met verspoelde dekzanden ligt.³³ Het Actueel Hoogtebestand Nederland geeft aan dat in het midden van het plangebied een lichte verhoging van het maaiveld aanwezig is. Het maaiveld ligt daar op een hoogte van circa 2,8m +NAP tot 3,0m +NAP. Aan de west- en oostkant is het maaiveld ongeveer 2,7m +NAP.

Uitsnede van de geomorfologische kaart met daarop het plan- en onderzoeksgebied (Stiboka 1977)

Bodem en grondwater

De bodemkaart laat zien dat in het westen van het gebied verschillende soorten veen (Vz/zWz/vWz/) in de ondergrond aanwezig zijn, die richting het oosten overgaan naar beekerdgronden van leemarm en zwak lemig fijn zand (pZg23).³⁴ De watertrap is in het gehele gebied II. Dat betekent dat de laagste waterstand tussen de 50 en 80 cm onder maaiveld ligt.

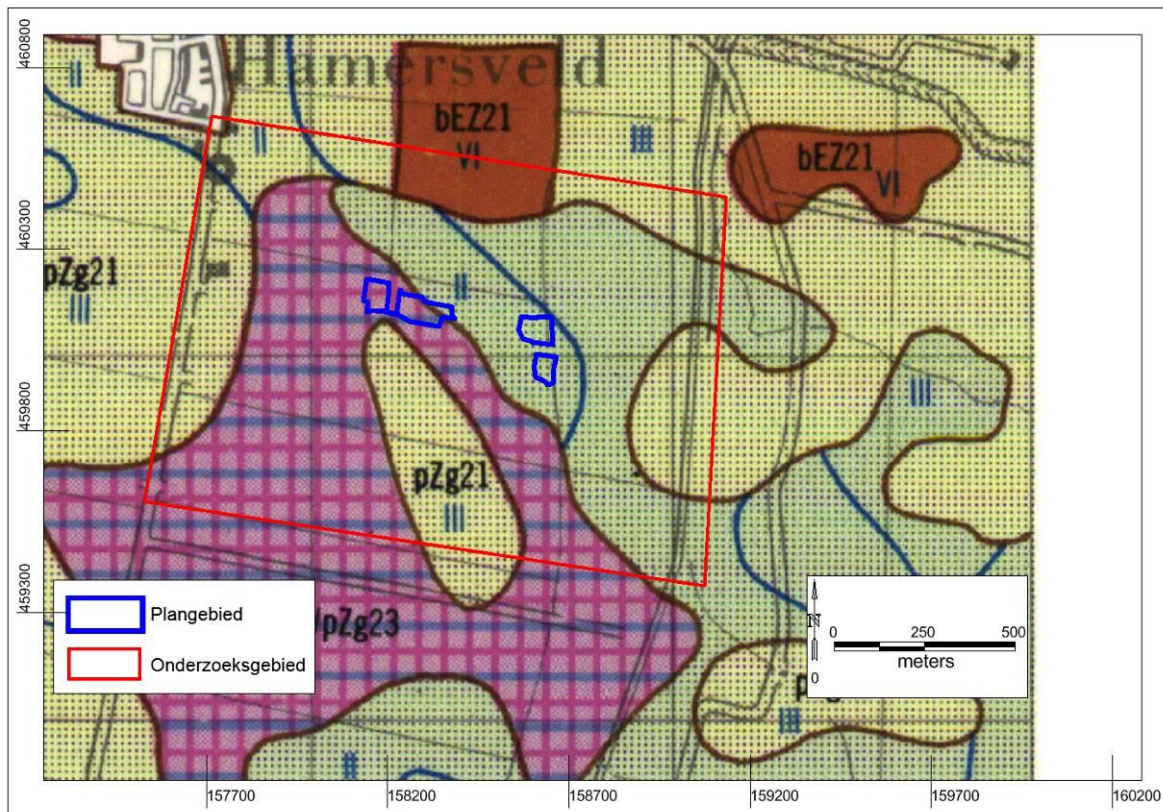
³¹ Scholte Lubberink e.a. 2015, 26-27.

³² Stiboka 1977.

³³ Alterra 2008, via www.pdok.nl

³⁴ Stiboka 1965/Alterra 2008, via www.pdok.nl

Uitsnede uit de bodemkaart met daarop het plan- en onderzoeksgebied (Stiboka 1965)

Analyse bestaand kaartmateriaal

Samengevat lijkt het plangebied relatief laag te liggen en in het verleden erg nat te zijn geweest waardoor onder andere veenvorming kon optreden. Meer naar het oosten begint een lage dekzandrug die wat hoger en droger was. Landschappelijk gezien lijkt het meer voor de hand dat er archeologische resten in het oosten van het plangebied zullen worden aangetroffen.

Booronderzoek (I. de Rooze)

Om bovenstaande uitspraken over de bodemopbouw te verfijnen en de landschapsgenese te bepalen is een aantal bodemkundige boringen uitgevoerd.³⁵ Hierbij stonden vier onderzoeksvragen centraal:

- Wat is de geo(morfo)logische en bodemkundige opbouw van de ondergrond in het plangebied?
- Zijn er binnen de bodemopbouw archeologisch relevante bodemniveaus te onderscheiden en hoe diep liggen deze?
- In hoeverre zijn de archeologisch relevante bodemniveaus nog intact (verstoring, erosie, afgedekt)?
- In hoeverre kan aan de hand van het booronderzoek een onderscheid worden gemaakt tussen archeologisch kansarme en kansrijke zones binnen het plangebied?

Hoewel er niet gericht wordt gezocht naar archeologische indicatoren geldt in het geval dat er tijdens het boren toch archeologische indicatoren worden aangetroffen tevens de volgende vraag:

- Wat is de verticale en horizontale ligging van de aangetroffen indicatoren, wat is de datering en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting van het plangebied?

Methode en uitvoering

³⁵ Uitgevoerd door I. de Rooze en S. Beumer.

Er is geboord met een Edelmanboor met een boordiameter van 7 cm. De boringen zijn, indien mogelijk, tot ten minste 20 cm in de C-horizont gezet. De huidige bebouwing en bestrating liet niet toe om een boorgrid te hanteren. De boorlocaties zijn verdeeld over de zones die wel beschikbaar waren. Er zijn 8 boringen gezet; van de geplande 9 boringen kon er 1 niet worden gezet vanwege bestrating.³⁶ De boorbeschrijving vond plaats volgens de ASB, waarbij alleen de voor dit onderzoek relevante onderdelen zijn geregistreerd. De maaiveld hoogtes zijn bepaald aan de hand van de AHN, de x- en y-coördinaten aan de hand van de digitale basiskaart. De boorkernen zijn verbrokken, waardoor eventuele archeologische indicatoren tevoorschijn konden komen. Aangezien het een bodemkundig booronderzoek betreft is er echter niet gericht gezocht naar archeologische indicatoren. Er zijn geen monsters verzameld.

Bodemopbouw

Het maaiveld ligt op een hoogte van circa 2,75 à 3,00 m + NAP. De bodemopbouw bestaat vanaf het maaiveld naar beneden gezien uit:

- 1) Recente verstoring. Dit pakket is bij boringen 4, 5, 6, 7 en 8 waargenomen en bestaat uit geel / grijs vulzand en soms uit gemengd geel en grijsbruin zand. Hierin is glas en plastic uit de 20ste eeuw waargenomen. Dit pakket is 60 tot 100 cm dik en kent een scherpe overgang met de onderliggende laag. De bovenkant van dit pakket bestaat uit graszoden.
- 2) Bouwvoor. Deze is grijsbruin van kleur en lichtlemig van aard. Soms bevat de bouwvoor kleine baksteenbrokken. De bouwvoor is zo'n 40 à 75 cm dik. Dit pakket kent een scherpe overgang naar de onderliggende laag.
- 3) Veraard veen. Dit pakket is alleen in boring 2 waargenomen. Het betreft een circa 45 cm dik pakket van donkerbruin zand met veen (veraard). Dit pakket kent een scherpe overgang naar de onderliggende laag.
- 4) Dekzand. Dit pakket wordt geïnterpreteerd als jong dekzand en is hier door de wind afgezet in het Pleistoceen. Het maakt onderdeel uit van de formatie van Bortel en bestaat uit mineraalarm zand. Het is grijs van kleur en lemig van aard. De hoogte van het zand varieert tussen circa 1,7 m + NAP en 2,3 m + NAP. Het dekzand is het hoogst in boring 7, en het laagst in boring 6. In geen van de boorlocaties zijn resten van podzolbodems waargenomen. Het dekzand bij boring 5 vertoont oranje oer vlekjes.

Interpretatie

Op de locaties van boringen 4 tot en met 8 is in de 20ste eeuw de bovengrond verstoord. Hierbij is de bodem circa 60 tot 100 cm diep geroerd. Op twee locaties is lag het vulzand direct op de C-horizont. (boring 7 en 8). Waarschijnlijk heeft de verstoring plaatsgevonden met de bouw van de scholen. Gezien de aard van het aangetroffen dekzand - namelijk geen enkele rest van uitspoelingslagen - lijkt het dekzand tot minimaal 20cm te zijn afgegraven.

Het dekzand is over het algemeen lemig van aard en wordt geïnterpreteerd als een ten dele verspoelde dekzandvlakte. Het dekzand bij boring 5, in het noordoosten van het plangebied doet, gezien de oervorming en de hoogte (2,05 m + NAP) vermoeden dat hier mogelijk de flank van een dekzandrug begint.

Beantwoording onderzoeksvragen

Wat is de geo(morfo)logische en bodemkundige opbouw van de ondergrond in het plangebied?

---

³⁶ Vanwege deze bestrating en het feit dat alle drie de scholen nog in gebruik zijn en dus alleen in het groen rondom de scholen mocht worden geboord, kon niet worden voldaan aan de eis minimaal 6 boringen per hectare te zetten. Het zijn er gemiddeld drie per hectare geworden.

Het plangebied ligt in een ten dele verspoelde dekzandvlakte. De bodem bestaat uit een recente verstoring, een bouwvoor. In het midden van het plangebied is er sprake van veraard veen. In het noordoosten lijkt de flank van een dekzandrug te zijn aangeboord.

Zijn er binnen de bodemopbouw archeologisch relevante bodemniveaus te onderscheiden en hoe diep liggen deze?

Omdat over vrijwel het gehele gebied de bovengrond tot ver in het dekzand recent is afgegraven lijkt het waarschijnlijk dat alle relevante bodemniveaus zijn verdwenen. Er is geen sprake van een podzolbodem en in de meeste boringen is een recente bouwvoor geconstateerd.

In hoeverre zijn de archeologisch relevante bodemniveaus nog intact (verstoring, erosie, afgedekt)?

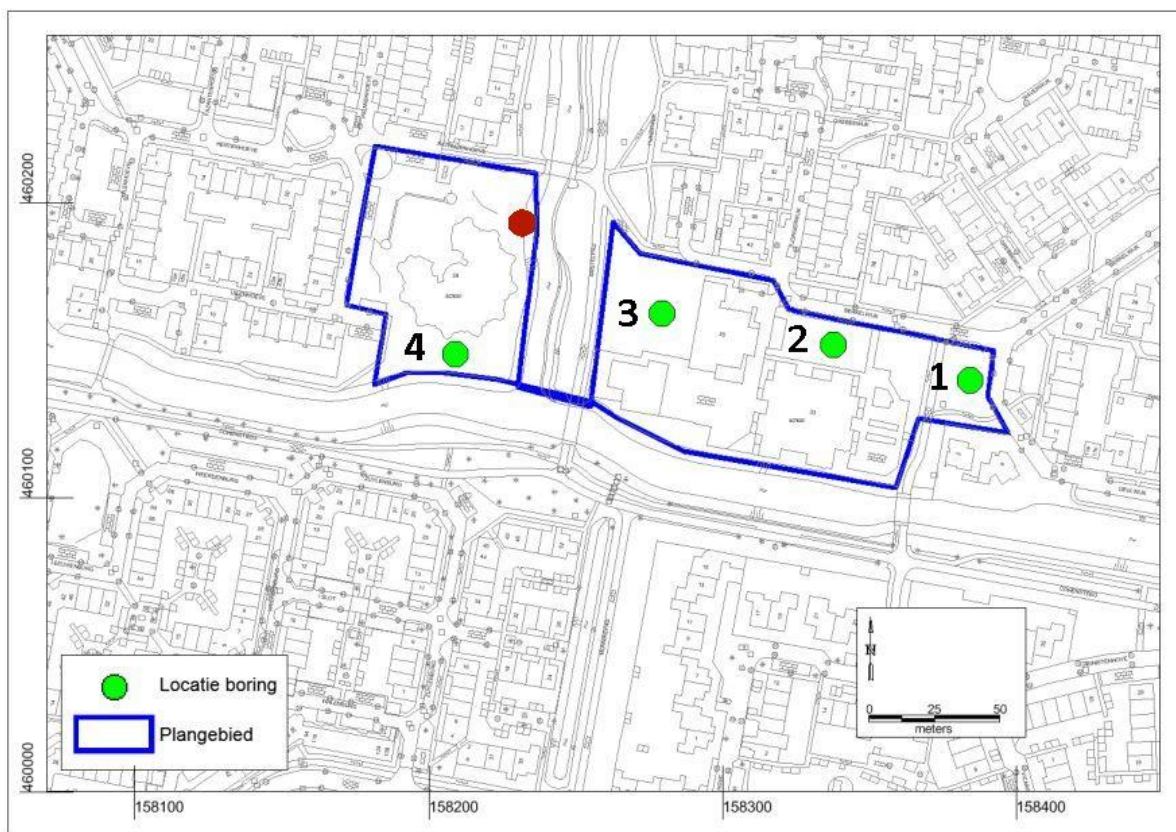
Omdat over vrijwel het gehele gebied de bovengrond tot minimaal 20cm in het dekzand recent is afgegraven lijkt het waarschijnlijk dat alle relevante bodemniveaus zijn verdwenen. Op sommige plekken is het mogelijk dat de onderkant van de diepe sporen (bijvoorbeeld waterputten) aanwezig zijn. Dat maakt dat de vindplaatsen niet meer intact zullen zijn overgebleven.

In hoeverre kan aan de hand van het booronderzoek een onderscheid worden gemaakt tussen archeologisch kansarme en kansrijke zones binnen het plangebied?

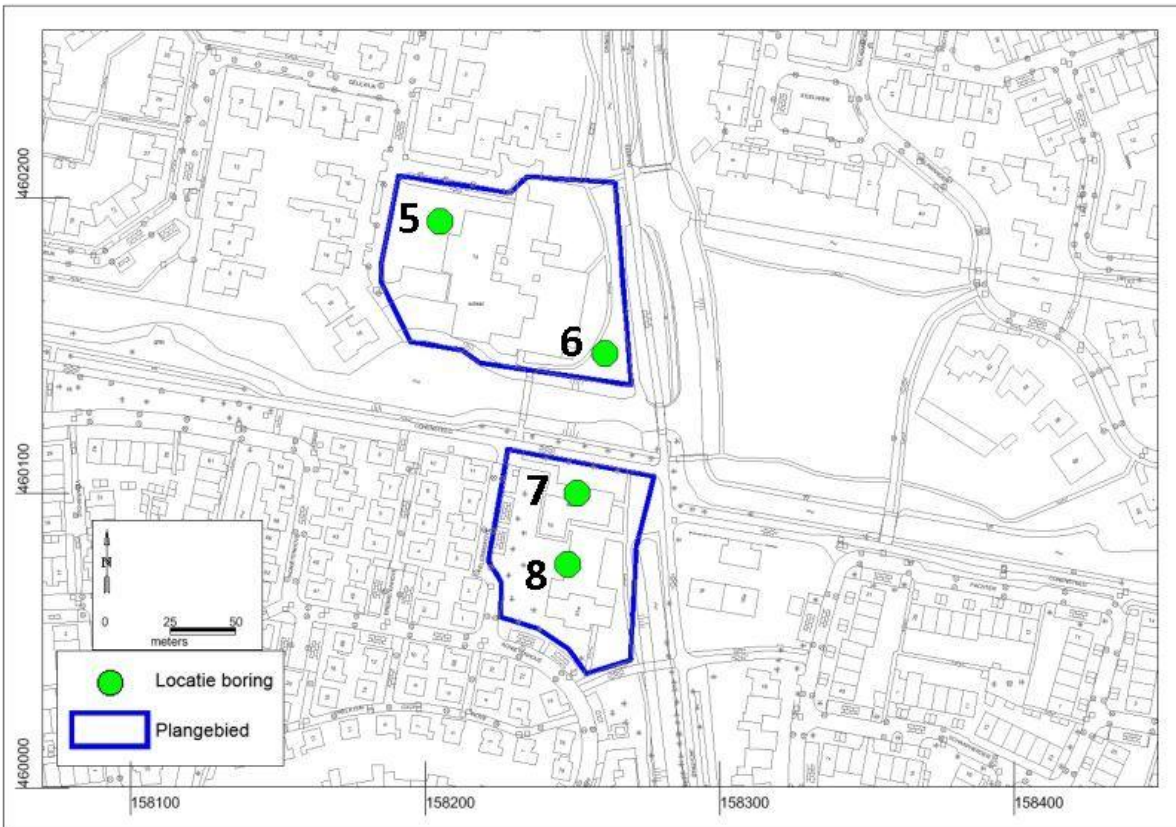
Uit het booronderzoek komt dat de westkant van het plangebied in het verleden behoorlijk nat is geweest. Op een plek heeft daardoor veenvorming plaatsgevonden. Op deze locaties is de kans op het aantreffen van archeologische vindplaatsen erg klein. In het oosten is mogelijk de flank van een dekzandrug aangeboord. Deze zone is kansrijker. Over het gehele plangebied is recent de bovengrond echter tot minimaal 20cm in het dekzand afgegraven, waardoor archeologische vindplaatsen niet meer intact zijn.

Wat is de verticale en horizontale ligging van de aangetroffen indicatoren, wat is de datering en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting van het plangebied?

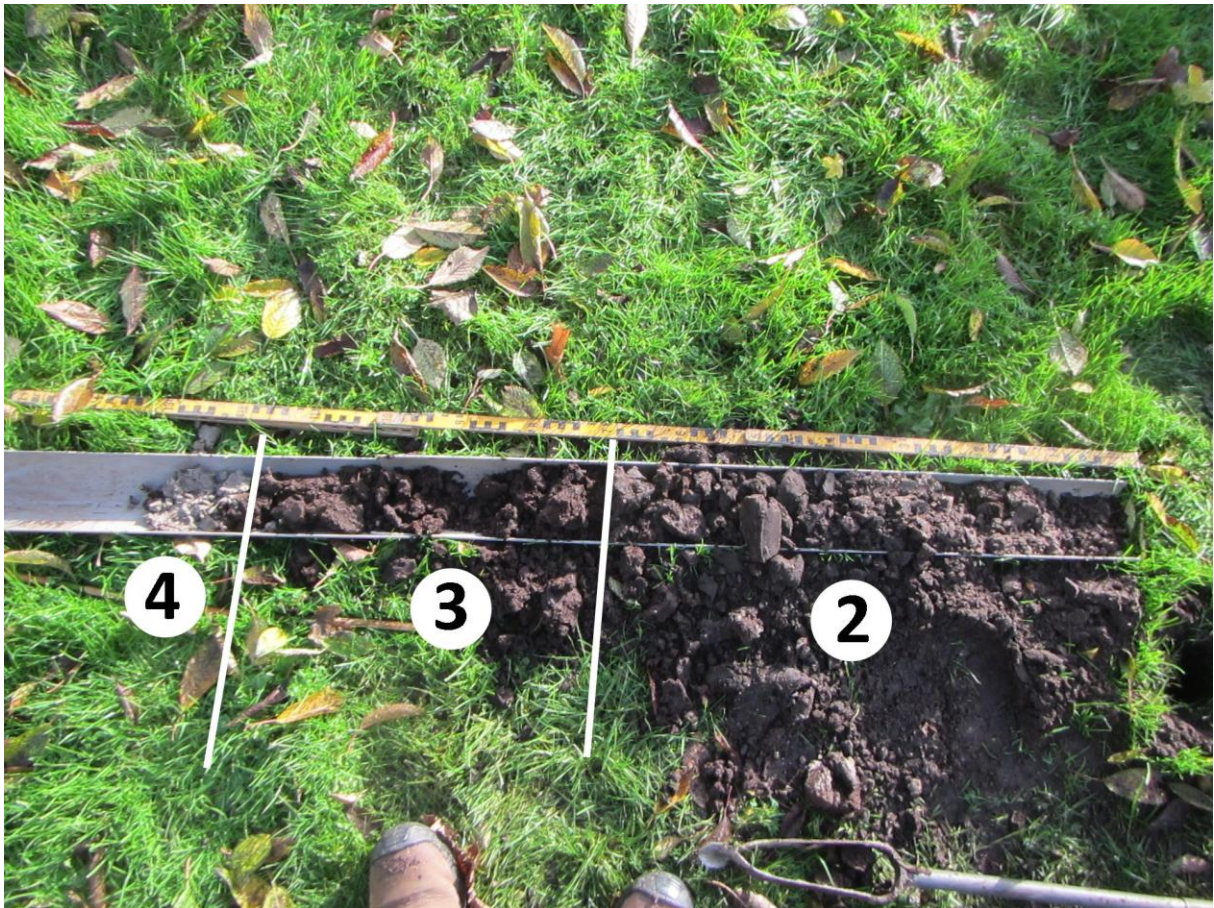
Er zijn tijdens het verbokkelen van de boorkernen geen archeologische indicatoren aangetroffen.

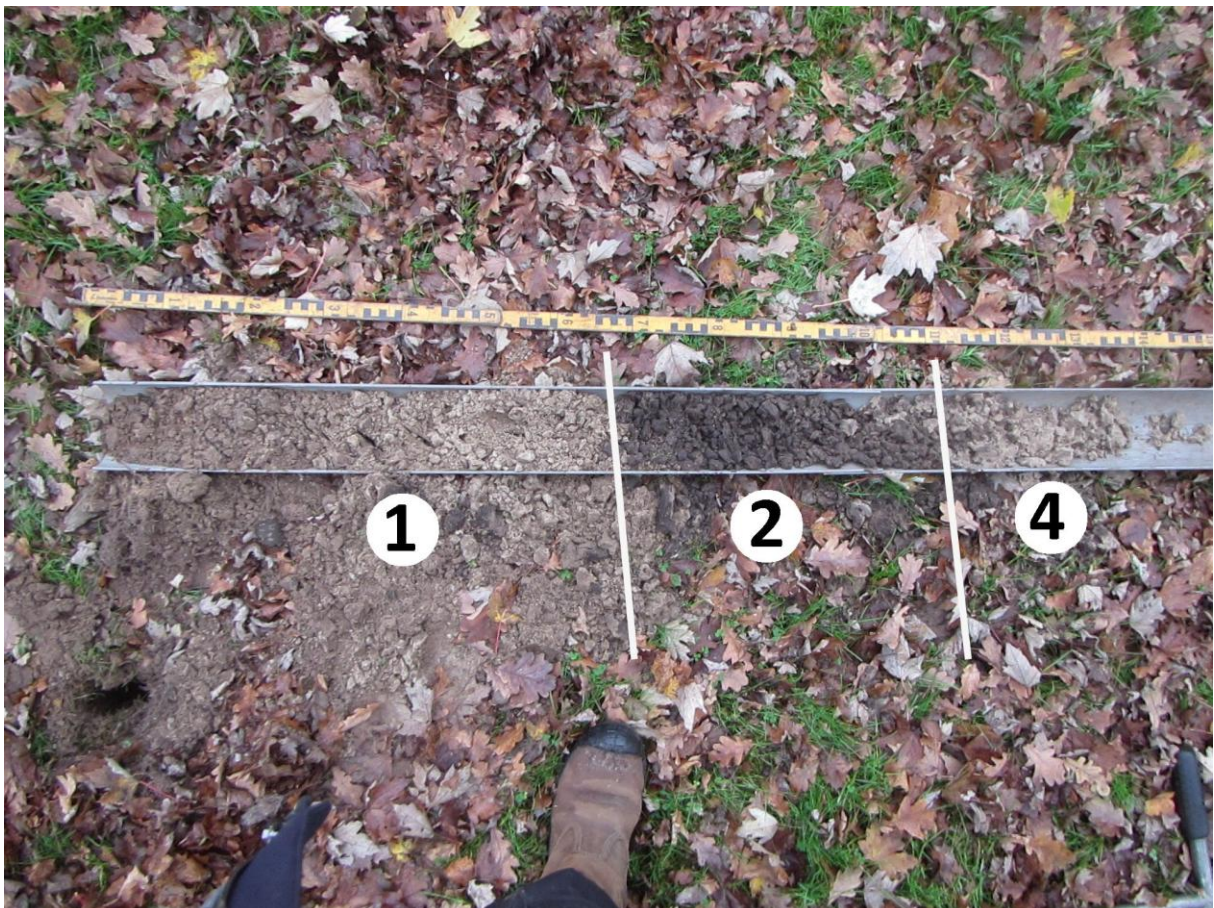
Locatie boringen (rood is afgefallen vanwege bestrating)

Boring 2 (de cijfers komen overeen met de nummering in paragraaf bodemopbouw).

Boring 6 (de cijfers komen overeen met de nummering in paragraaf bodemopbouw).

Bekende archeologische waarden

AMK terrein of beschermd monument	nee
Vindplaats binnen plangebied	nee
(Verwachtings-)waarde archeologische beleidskaart	Laag en middelhoog

Volgens de nu nog van kracht zijnde gemeentelijke archeologische verwachtingskaart van de gemeente Leusden is de archeologische verwachting van het aantreffen van resten van zowel de jagers-verzamelaars als de boeren laag aan de westkant van het plangebied. Aan de oostkant is de verwachting middelhoog voor het aantreffen van resten van jagers-verzamelaars en boeren.³⁷ Aan het eind van dit jaar zal een nieuwe verwachtings- en beleidskaart van kracht zijn. Dan schuift de grens van de lage verwachting voor jagers-verzamelaars op naar het oosten. Alleen het meest oostelijke deel heeft dan nog een middelhoge verwachting.³⁸

Er zijn geen archeologische waarden en vindplaatsen bekend binnen het plangebied. Binnen een straal van 500 meter zijn vier archeologische onderzoeken uitgevoerd. Ten zuidwesten van het plangebied is te Clarenburg 1 na een bureau- en verkennend booronderzoek geconcludeerd dat in het plangebied de kans op het aantreffen van een (intacte) archeologische vindplaats klein is vanwege de verstoringen en de natte omstandigheden waarin het veen gevormd is.³⁹

Aan de Hamersveldseweg zijn op nummer 69 en 71b eveneens bureauonderzoeken met verkennende boringen uitgevoerd. Op nummer 69 was door de toenmalige bebouwing de bodem zodanig geroerd dat archeologische resten op een diepte vanaf 2,85m + NAP werden verwacht. De geplande fundering reikte deze diepte echter niet, waardoor er geen vervolgonderzoek hoefde plaats te vinden.⁴⁰ Dat zelfde geldt voor Hamersveldseweg 71b. Hier was op de plaats van de huidige bebouwing de oorspronkelijke grond 20 tot 90 cm opgehoogd. Eventuele archeologische resten kunnen aanwezig zijn onder de oorspronkelijke bouwvoor. De top van dit archeologisch niveau bevindt zich tussen 40 en 100 cm minus het maaiveld (2,54m +NAP en 3,02m +NAP). Omdat ook hier de bouwplannen niet tot deze diepte gingen, is het plangebied vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkelingen.⁴¹ Het laatste bureauonderzoek gaat over de uitbreiding van de begraafplaats van de St.-Jozefparochie, ten noorden van het plangebied. Dit terrein was geheel verstoord, waardoor een vervolgonderzoek niet nodig was.⁴²

Ten oosten van het plangebied, aan de Waterjuffer (aan de oostkant van de Cohensteeg, tegen het Valleikanaal aan), is in 1879 een bronzen beitel gevonden. Het is goed mogelijk dat deze vondst niet gerelateerd kan worden aan bewoning in de directe omgeving, maar eerder aan een depositie in de Moosterbeek, waarvan een oude meander tijdens de vondst is aangesneden.⁴³

ARCHIS-nummer	Toponiem	Datum	Uitvoerder	Soort onderzoek	Resultaat
omnr 28126	St.-Jozefparochie	2005	CAR	Bureauonderzoek	verstoord
omnr 3990639100	Clarenburg 1	2016	Vestigia	Bureau-/booronderzoek	Verstoord en in het verleden te nat voor bewoning
omnr 3997979100	Hamersveldseweg 71b	2016	Bureau voor Archeologie	Bureau-/booronderzoek	Bouwwerkzaamheden raken archeologisch niveau niet

³⁷ d'Hollosy 2011.

³⁸ Beumer 2017.

³⁹ Weerheijm e.a. 2016 (onderzoeksmeldingsnummer 3990639100).

⁴⁰ Miedema en De Boer 2016b (onderzoeksmeldingsnummer 4000924100; 4000932100).

⁴¹ Miedema en De Boer 2016a (onderzoeksmeldingsnummer 3997979100).

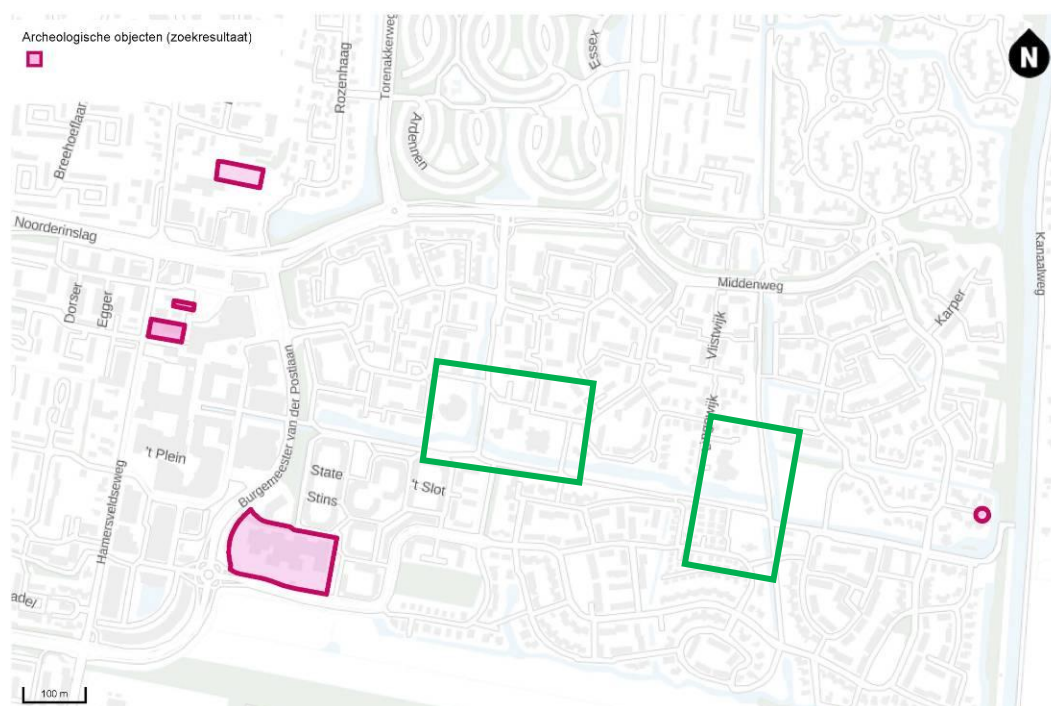
⁴² d'Hollosy 2005 (onderzoeksmeldingsnummer 28126).

⁴³ Waarnemingsnummer 747.

omnrs 4000924100; 4000932100	Hamersveldseweg 69	2016	Bureau voor Archeologie	Bureau- /booronderzoek	Bouwwerkzaamheden raken archeologisch niveau niet
wnr 747	Waterjuffer	1879	particulier	vondstmelding	Bronzen beitel

Tabel #. Archeologische onderzoeken binnen een straal van circa 500m rondom het plangebied.

Afbeelding #. Uitsnede van ARCHIS 3 met in het roze de onderzoeken (vierkant) en de vondstmelding (cirkel) en binnen de groene kaders het plangebied.

Analyse

Op basis van de archeologische gegevens is er een lage tot middelhoge verwachting op het aantreffen van resten van jagers-verzamelaars (middelhoog in het oosten) en boeren. In de directe omgeving zijn geen vindplaatsen bekend die aansluiten op deze verwachting.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Kans op archeologische waarden	Zeer laag
Periode	Nieuwe Tijd
Complextypen	Agrarische activiteiten, (tabaks)schuren/hooimijten, opslag, losse vondsten Tweede Wereldoorlog
Stratigrafische positie	Bouwvoor - top dekzand.

Op grond van de bodemkundige, historische en archeologische gegevens zouden in het plangebied resten kunnen worden aangetroffen uit het mesolithicum (in het oosten van het plangebied) en de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

- De resten uit het Mesolithicum kunnen bestaan uit (vuur)steenconcentraties en eventueel (haard)kuilen. Deze komen in de top van het dekzand voor vanaf de B-Horizont.
- De resten uit de Late Middeleeuwen kunnen bestaan uit ontginningssloten en mogelijk sporen van agrarische activiteiten zoals schuren of spiekers. De sporen komen in de top van het dekzand voor vanaf de B-horizont. Vondsten kunnen eveneens in de bouwvoor worden aangetroffen.
- De resten uit de Nieuwe Tijd kunnen bestaan uit sporen van agrarische activiteiten zoals (tabaks)schuren, hooimijten, spiekers of andere manieren van opslag. De sporen komen voor in de top van het dekzand vanaf de B-horizont. Vondsten kunnen eveneens in de bouwvoor worden aangetroffen. Geheel in het zuidoosten (ter plaatse van de dependance) heeft in de Tweede Wereldoorlog een noodhospitaal gestaan. Mogelijk kunnen daar ook vondsten van worden aangetroffen. Deze resten komen dan voor vanaf de top van de bouwvoor.

Op grond van het booronderzoek blijkt echter dat er geen intacte natuurlijke bodemopbouw aanwezig is in het plangebied. Op veel plekken is de bouwvoor (recent) tot in het dekzand afgegraven en voor een deel weer aangevuld met zand. Ook is ter plaatse van de schoolgebouwen een flinke verstoring aanwezig. Daarmee vervalt de verwachting voor resten uit het Mesolithicum en is er een geringe kans dat resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd worden aangetroffen. De resten uit de Tweede Wereldoorlog zijn vergraven, alleen enkele losse vondsten kunnen worden aangetroffen.

Conclusie en advies

Beantwoording onderzoeksvragen

De hoofdvraag die in dit bureauonderzoek wordt beantwoord is: *Wat is de archeologische verwachting binnen het plangebied op basis van de landschappelijke, (bouw)historische en archeologische kenmerken?*

*Daaruit vloeit de vraag welke vragen uit de Lokale Onderzoeks Agenda van de Gemeente Leusden in potentie kunnen worden beantwoord na archeologisch onderzoek binnen het plangebied?*⁴⁴

Op grond van de bodemkundige, historische en archeologische gegevens zouden in het plangebied resten kunnen worden aangetroffen uit het mesolithicum (in het oosten van het plangebied) en de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Op grond van het booronderzoek blijkt dat er geen intacte natuurlijke bodemopbouw aanwezig is in het plangebied. Op veel plekken is de bouwvoor (recent) tot in het dekzand afgegraven en voor een deel weer aangevuld met zand. Daarmee vervalt de verwachting voor resten uit het Mesolithicum en is er een geringe kans dat resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd worden aangetroffen. Ook de resten van het noodhospitaal zullen volledig zijn vergraven.

De enige vraag uit de lokale onderzoeksagenda die in potentie (deels) beantwoord kan worden is vraag 15: Hoe verhouden de archeologische sporen van landgebruik zich tot historische en historisch-geografische bronnen?⁴⁵ Het beantwoorden van deze vraag zou, vanwege de zeer lage verwachting, echter gebaseerd zijn op toevalstreffers.

Concluderend kan worden gesteld dat vanwege recente verstoringen en de relatief lage ligging van het plangebied en daardoor natte omstandigheden de verwachting op het aantreffen van archeologische resten zodanig laag is dat het gehele plangebied kan worden vrijgegeven voor verdere ontwikkeling. De bouwplannen zoals die er nu zijn, kunnen zonder archeologische restricties doorgaan.

Omdat het echter niet geheel is uit te sluiten dat archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn, moet gewezen worden op de meldingsplicht (Erfgoedwet art.5.10): Indien bij bodemverstorende werkzaamheden zaken worden aangetroffen, waarvan de vinder weet of redelijker wijs moet vermoeden dat het gaat om archeologische vondsten of sporen, dan is diegene verplicht dit direct te melden. Officieel dient een melding te gebeuren bij de burgemeester van de betreffende gemeente of de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. In de praktijk is het eenvoudiger de melding te doen bij het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort, tijdens kantooruren te bereiken via 033-463 77 97.

---

⁴⁴ Beumer 2017.

⁴⁵ Beumer 2017, hoofdstuk Lokale Onderzoeksagenda.

Literatuurlijst

- Berendsen, H., 2004: *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*, Assen.
- Beumer S., 2017: Actualisatie 2018 archeologische verwachtings- en beleidskaart Leusden, Amersfoort.
- Blijdenstijn, R., 2015: *Tastbare Tijd 2.0, Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*, Amsterdam.
- Huurderman, J., 2011: *Dorpen op drift. Leusden in de Grebbelinie 1939-1945*, Leusden.
- Hollosy, T., d', 2005: *Archeologische inventarisatie uitbreiding kerkhof Sint Jozefparochie Hamersveldseweg Leusden* (Rapport Sectie Archeologie Gemeente Amersfoort), Amersfoort.
- Hollosy, T., d', 2011: *Actualisatie Archeologische Waarde- en Verwachtingskaart Leusden 2011* (CAR-rapport 10), Amersfoort.
- Hoorn, W.J. van en A.J. van Kooij, 1977: Een tabaksschuur bij 't Spul, restant van een rijk verleden, in: *Flehite*, 9-1, 4-8.
- Hulst, R.A., M.H.A. van Dijk, T. d'Hollosy, T. Stolk, M.L. Verhamme en M.K. Wijker, 2013: *Archeologisch onderzoek De Schammer Leusden* (CAR- rapport 18), Amersfoort.
- Hundertmark, H. en K. van Vliet, 2010: *De Paulusabdij. Achter de muren van Utrechts oudste klooster*, Utrecht.
- Jungerius, P., E. Koster en F. Kwaad, 1973: *Fysische geografie, aspecten van het landschapsonderzoek*, Utrecht.
- Miedema, F. en A. de Boer, 2016a: *Hamersveldseweg 71b. Leusden, gemeente Leusden: een bureauonderzoek en booronderzoek in de vorm van boringen* (Bureau voor Archeologie Rapport 312), Utrecht.
- Miedema, F. en A. de Boer, 2016b: *Hamersveldseweg 69. Leusden, gemeente Leusden: een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen* (Bureau voor Archeologie Rapport 326), Utrecht.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong (red.), 2003: *De ondergrond van Nederland*, Utrecht.
- Muller S., 1892: *Het oudste cartularium van het Sticht Utrecht*, Den Haag.
- Renes, H., H. Vlaardingebroek en L. Wevers, 1998: *Leusden: geschiedenis en architectuur. Monumenten Inventarisatie Provincie utrecht*, Zeist, 32-35.
- Scholte Lubberink, H.B.G., L.J. Keunen, N.W. Willemse, 2015: *Op het kruispunt van de vier windstreken. Synthese oogst voor Malta onderzoek de Gelderse Vallei*, Nederlandse Archeologische Rapporten 48, Amersfoort.
- Stapert, D., E. Drenth en J. Hulst, 1993: *Een bladspits van de Leusderheide (provincie Utrecht)*, in *Paleo-aktueel* volume 4, 15-19.
- Stiboka, 1965: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50 000. Blad 32 Oost Amersfoort uitgave 1965*, Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Stiboka/RGD, 1977: *Geomorfologische kaart van Nederland schaal 1:50 000*, Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Verduin, J., 2001: De bibliotheek en erf Nieuw Langebeek, in: *Leusden Toen* 17-3, 5-7.
- Vervloet, J.A.J., 2007: Nederzittings- en ontginningsgeschiedenis, in: J. Vervloet en S. van den Bergh, *Eemland in verandering: ontginning en ruilverkaveling in het gebied van de Eem*, Utrecht, 21-28.
- Weerheijm, W.J., A. Vissinga en R. Schrijvers, 2016: *Archeologisch vooronderzoek ten behoeve van de nieuwbouw van woningen aan de Clarenburg 1 te Leusden, gemeente Leusden. Ruimtelijk advies op basis van bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek* (Rapport Vestigia BV V1366), Amersfoort.
- Zelders, N.L., 1971: De waternamen van het Eemsysteem en van de overige kustwateren tussen Gooi en de IJsseldelta, in: *Flehite*, 4, 2, 17-26.

Gebruikte websites

www.ahn.nl

www.HisGis.nl
www.topotijdreis.nl
<https://archis.cultureelerfgoed.nl>
www.pdok.nl

Afkortingen in de tekst

AHN: Algemeen Hoogtebestand Nederland

AMK: Archeologische Monumentenkaart Nederland

AMZ: Archeologische Monumentenzorg

ARCHIS: Archeologisch Informatie Systeem

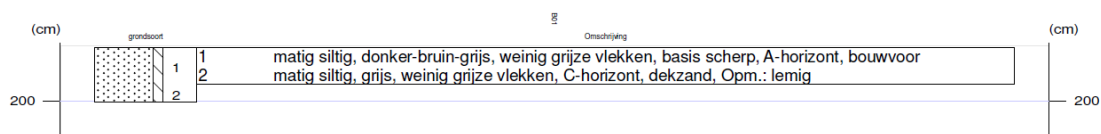
CAR: Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort

KNA: Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

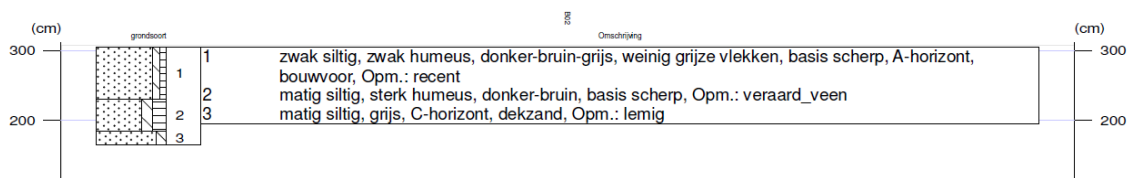
Wamz: Wet op de archeologische monumentenzorg

Bijlage 1

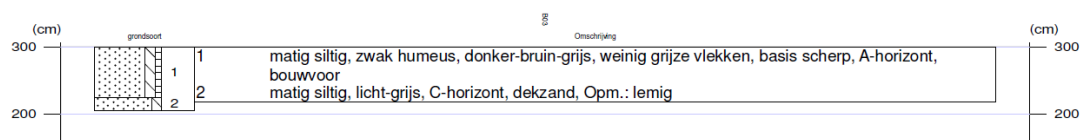
Overzicht resultaten booronderzoek (links en rechts de NAP-hoogtes)

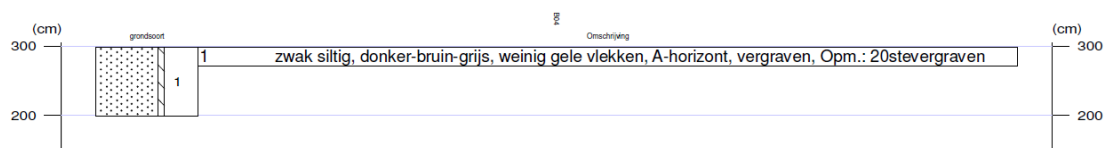
Boring 1

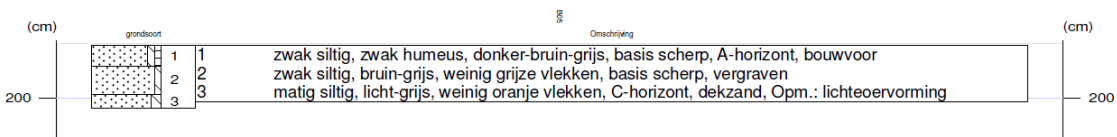
Boring 2

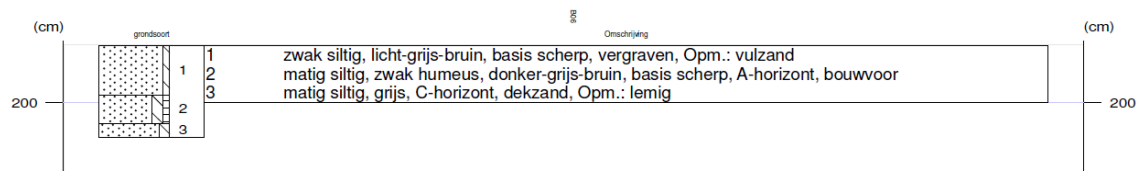
Boring 3

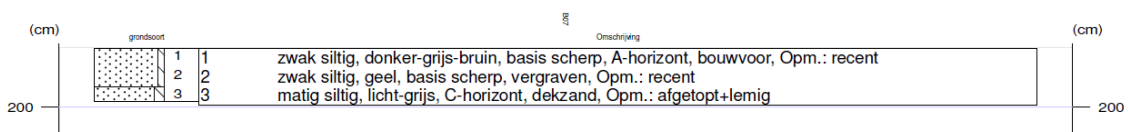
Boring 4

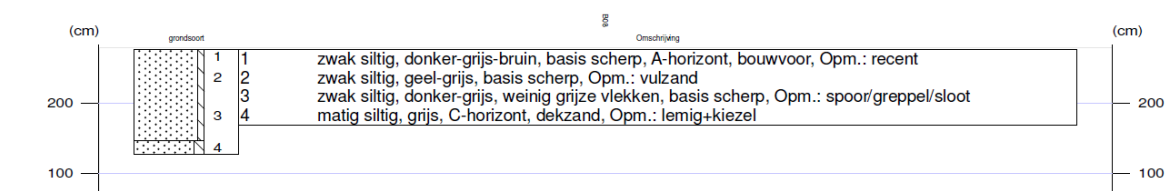
Boring 5

Boring 6

Boring 7

Boring 8

Bijlage 2 Periodetabel